

355.1(437.1/.2):613.16

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ V PODMÍNKÁCH ARMÁDY ČR

Pplk. doc. MUDr. Pavol HLÚBIK, CSc.

Katedra vojenské hygieny Vojenské lékařské akademie J. E. Purkyně, Hradec Králové
(rektor: plk. doc. MUDr. Svatopluk Býma, CSc.)

Problematika zátěže životního a pracovního prostředí, jeho vlivu na zdraví jednotlivce i celé populace je na konci 20. století velice aktuální. V odborné literatuře 90. let byla publikována řada validních sdělení, která se zabývají otázkami vztahu prostředí a zdraví. K základním prioritám jedince, ale i celé společnosti patří zdraví. Vytváří předpoklad sociální, ale i ekonomické úspěšnosti a je podmínkou kvality života. Porušené zdraví, kromě tělesného a duševního strádání, může mít i značné negativní ekonomické dopady na kvalitu života. Ochrana a podpora zdraví by měla být základním zájmem celé společnosti, ale také konkrétního jednotlivce.

V současnosti je nutno konstatovat, že negativní efekt degradovaného životního prostředí na zdraví v celosvětovém měřítku jednoznačně převažuje. Degradace životního prostředí, především ovzduší, půdy a potravinového řetězce, se podílí asi 20 % na negativním ovlivňování zdravotního stavu. Z hlediska vlivu na zdraví představuje nejvyšší riziko ovzduší znečištěné látkami dráždivými, poškozujícími dýchací ústrojí. Důsledkem je zvýšený výskyt akutních i chronických respiračních onemocnění v oblastech s vysokou mírou znečištění ovzduší. Degradované prostředí přispívá k rozvoji alergií, některých druhů nádorů a k negativnímu ovlivnění imunity, především u dětí. Připočteme-li k zátěži

degradovaného životního a pracovního prostředí i nevhodný životní styl (kouření, strava, stres), zvýší se podíl negativního ovlivňování zdraví na hodnotu přesahující 70 % celkového ovlivnění.

Teoretických poznatků v oblasti vztahu prostředí a zdraví neustále přibývá. Řada tuzemských i zahraničních odborných institucí řeší problematiku monitorování znečištění životního a pracovního prostředí. V současnosti je pozornost zaměřena na sledování vytypovaných nox vznikajících při zavádění nových technologií do výroby. Po vyhodnocení výsledků získaných v průběhu monitorování je nutno po jejich analýze přikročit k hodnocení odrazu znečištěného prostředí na zdraví konkrétního jednotlivce i celé populace.

Důležitou částí neoddelitelně patřící do celého komplexu hodnocení vztahu prostředí a zdraví je také oblast poskytování informací v konkrétních oblastech o konkrétním dopadu životního a pracovního prostředí na zdraví. Nedílnou součástí řešení problematiky stavu životního a pracovního prostředí, jeho vlivu na zdraví, je oblast edukace široké laické, ale také odborné veřejnosti. Složitost řešení problému znečištění životního prostředí vyžaduje, stejně tak jako výuka a vzdělávání v této oblasti, nezbytnou mezíresortní spolupráci, včetně racionální koordinace realizované v rámci České republiky

ze strany ministerstva životního prostředí, ministerstva školství a odpovědných zdravotnických institucí. Problém výuky životního prostředí a jeho vztahu ke zdraví předpokládá vyhraněně komplexní, interdisciplinární přístup. Hygienicko-toxikologická hlediska zahrnující problematiku ochrany zdraví člověka v širším slova smyslu mají klíčové postavení při posuzování stavu znečištění prostředí a hodnocení míry hrozícího rizika. V oblasti edukace je v současnosti nutno ve stále širším měřítku věnovat pozornost ekologické problematice. Zařazení vybraných témat z ekologie a veřejného zdraví v obecném, ale i specifickém slova smyslu do pregraduální přípravy mediků a lékařů je zcela jednoznačnou podmínkou uzavírající komplexní odborné medicínské vzdělání. Svá specifika má uvedená problematika v podmínkách AČR. Ta se nezbytně projevují i ve výuce životního prostředí na VLA JEP v Hradci Králové, která vychází z ekologického programu AČR a návrhů uplatnění prioritních cílů resortní politiky ochrany životního prostředí (viz tab. 1). Problematika životního prostředí a jeho vlivu na zdravotní stav je přednášena v rámci vojensko-odborné přípravy ve 4. a 5. ročníku všeobecného lékařství. Vybraná témata jsou součástí edukace posluchačů zdravotnického managementu a praporčické školy. V oblasti postgraduální přípravy jsou s problematikou ekologie seznamováni posluchači vybraných kurzů. Náplní těchto kurzů je rozšiřování teoretických znalostí a praktických dovedností potřebných pro realizaci ekologických opatření AČR v návaznosti na činnost zdravotnické služby AČR v míru i za mimořádných situací. Výuka životního prostředí probíhá v souladu se základními legislativními normami MO ČR. V současnosti je edukace v oblasti životního prostředí realizována na katedře vojenské hygieny VLA JEP v Hradci Králové a VVŠ PV ve Vyškově, kde kromě krátkodobých kurzů je možno obor ekologie studovat i formou denního pětiletého studia v rámci oboru *Ekonomika ochrany životního prostředí*.

Tabulka 1

Ochrana životního prostředí a řízení každodenní činnosti v podmínkách AČR

• ochrana vodních zdrojů
• ochrana kvality vzduchu a atmosféry
• ochrana vegetace a půdy
• snižování hluku
• ochrana krajinného rázu
• ochrana volně žijících i chovaných zvířat
• užívání správných metod hospodaření s materiálem a odpady

Environmentální politika AČR, s ohledem na existenci státní politiky životního prostředí, byla formulována postupně v řadě dokumentů. Začátkem 90. let byla postupně zpracována za spoluúčasti řady odborníků na oddělení životního prostředí MO AČR

koncepte komplexního řešení problematiky životního prostředí v podmínkách AČR. Ve spolupráci s civilním sektorem byla vypracována základní legislativa, základní dokumentace a předpisy pro oblast životního prostředí. V normativním výnosu MO č. 30/1995 z roku 1995 je kodifikováno trvalé obecně platné zabezpečení problematiky životního prostředí v podmínkách AČR. Uvedený výnos je aktualizován ve směrnici MO na každý výcvikový rok. V roce 1994 byla za účasti expertů zpracována koncepce ekologického vzdělávání resortu MO. Výchova a výcvik vojsk v souladu s požadavky na ochranu životního prostředí patří k hlavním směrům nové koncepce. Aplikací zásad environmentální politiky ozbrojených sil NATO se MO ČR může postavit na úroveň nejvyspělejších armád. Dává tím na vědomí, že se plně hlásí nejen k dodržování zákonů na ochranu životního prostředí, ale i k nejnovějším poznatkům environmentálního řízení a ekologické spolupráce v rámci NATO.

Otázkám životního prostředí je ve všech státech aliance NATO věnována značná pozornost. Důkazem je kodifikace politiky životního prostředí, která byla přijata v státech NATO v roce 1993. Politika životního prostředí států NATO byla zpracována výborem pro otázky moderní společnosti (CCMS/NATO/EAPC) a obsahuje (viz tab. 2 a 3):

1. prohlášení politiky životního prostředí
2. zásady ekologické výchovy

Tabulka 2

Politika životního prostředí v NATO

• snižování rizik ovlivňujících bezpečnost životního prostředí
• ekologicky bezpečná a zdravotně nezávadná činnost armády
• dodržování ekologických a zdravotních standardů
• asanace zasažených míst
• likvidace znečištění z vlastních aktivit

Tabulka 3

Zajištění priority ochrany životního prostředí v NATO je zaměřeno na:

• odpovědnost velitelů
• zahrnutí ochrany životního prostředí do služebního vzdělávání
• význam ochrany životního prostředí v plánování výcviku
• nezbytnost periodického hodnocení vlivu na životní prostředí ve výcvikových prostorech
• ochranu životního prostředí a řízení každodenní činnosti

Edukace v oblasti životního prostředí je prováděna v NATO School (SHAPE) v Oberamergau. Zde jsou doškoleni vybraní funkcionáři armád států NATO a po roce 1990 i vybraní důstojníci armád postkomunistických zemí.

Kurzy jsou rozděleny do 3 základních druhů:

- a) Kurz ochrany životního prostředí ozbrojených sil

- Environmental Protection of Military Forces Course. Cílem je poskytnutí informací o možnosti snižování škod na životním prostředí v souladu s platnou legislativou.

- b) Kurz životního prostředí pro velitele jednotek a štábní důstojníky - Unit Commanders and Staff Environmental Orientation Course. Cílem je seznámit velitele a vybrané důstojníky zařízení a základen NATO s programy životního prostředí, které jsou realizovány v rámci NATO.
- c) Kurz ochrany životního prostředí pro generály a vysoké funkcionáře štábu - Environmental Protection for General/Flag Officer Course, zaměřený na problematiku tvorby koncepce ochrany životního prostředí, legislativu, řízení, plánování v rámci NATO.

Kontaminace životního a pracovního prostředí je závažný hygienicko-ekologický, ale i toxikologický problém. Životní prostředí je jednou ze základních determinant zdraví. Ozdravení životního prostředí nelze provádět pouze likvidací ekologických nehod nebo likvidací starých ekologických zátěží, ale současně je nutný přístup k řešení cestou správného ekologického myšlení včetně praktického preventivního zabezpečení ochrany životního prostředí. Pro vytváření celoživotních postojů k ochraně prostředí, v němž žijeme, má klíčovou úlohu výchova a vzdělávání. Daleko více je třeba, aby toto vzdělávání nemělo pouze abstraktní ekologický charakter, ale aby jeho základem byl především interdisciplinární a komplexní přístup. O tento aspekt se v rámci výuky životního prostředí VLA JEP snaží nejen aplikací

ekologické problematiky do výuky všeobecného lékařství, ale i aplikací poznatků medicínských a hygienických do postgraduální výuky v kurzech AČR.

Souhrn

Teoretických poznatků v oblasti vztahu prostředí a zdraví neustále přibývá. Řada tuzemských i zahraničních odborných institucí řeší problematiku monitorování znečištění životního a pracovního prostředí. V současnosti je pozornost zaměřena na sledování vytypovaných nox vznikajících při zavádění nových technologií do výroby. Po vyhodnocení výsledků získaných v průběhu monitorování je nutná analýza s následným hodnocením odrazu znečištěného prostředí na zdraví konkrétního jednotlivce i celé populace. Do komplexního vojensko-odborného vzdělávání posluchačů všeobecného lékařství VLA JEP v Hradci Králové je zařazena problematika vztahu životního prostředí a zdraví. Vychází z koncepce environmentální politiky ozbrojených sil států NATO, která byla rozpracována pro podmínky Armády České republiky.

Literatura u autora

Klíčová slova: Ekologie; Životní prostředí; Environmentální politika; Ekologie v armádě; NATO; AČR.

Do redakce došlo 29. 7. 1998